

A large African elephant with prominent white tusks stands on a stone platform. The elephant is positioned under a thatched roof made of dried grass or reeds, which is supported by wooden poles. The background shows a clear blue sky with scattered white clouds and some green foliage. The lighting is bright, suggesting a sunny day.

**‘Elke maand worden er wel
mensen gedood in Chobe’**

PLAN MOET CONFLICTEN VERMINDEREN

De lusten en de lasten

Het gaat zo goed met het wild in het noorden van Botswana, dat bewoners en dieren elkaar meer en meer voor de voeten lopen. Een Wageningse plan moet het samenleven in goede banen leiden én de bewoners laten profiteren van het wildtoerisme.

TEKST RIK NIJLAND FOTO GETTY/DAVID CAYLESS

Als kinderen uit Parakarungu of Satau in het noorden van Botswana 's middags naar huis lopen, houden de ouders hun hart vast. Vanaf vier uur wandelt de ene na de andere kudde dorstige olifanten door de dorpen, op weg naar een drinkplaats aan de rivier. Een confrontatie met deze kort aangebonden reuzen is levensgevaarlijk. Alleen vervoer per auto is dan nog veilig.

Botswana is trots op zijn rijkdom aan wilde dieren. Bijna overal op het continent is het slecht gesteld met de olifant, maar in dit land in zuidelijk Afrika groeit de populatie als kool. 25 jaar geleden leefden er 30 duizend olifanten in Botswana, inmiddels zijn het er zo'n 130 duizend. Een van de olifantenhotsspots is het Chobe National Park met omliggende natuurgebieden in het uiterste noorden van het land. Naast zo'n 50 duizend olifanten leven er onder meer leeuwen,

luipaarden, zebra's en de grootste populatie wilde honden van Afrika. Van over de hele wereld komen bezoekers naar lodges om te genieten van deze dierenrijkdom. Toerisme is een van de belangrijkste inkomstenbronnen van het land geworden.

Maar het succes van de natuurbescherming heeft een keerzijde, vertelt Theo van der Sluis van Wageningen Environmental Research. Samen met Elmar Veenendaal van de Wageningse leerstoelgroep Plantenecologie en Natuurbeheer maakte hij een landgebruiksplan voor het Chobe District. 'In en rondom de natuurparken ontstaan meer en meer conflicten tussen de groeiende bevolking, economische activiteit als toerisme en landbouw en de grote aantallen wilde dieren. Elke maand worden er wel mensen gedood in Chobe. Van de 368 'probleemdieren' die in 2014 werden geregistreerd, ging het in 142 gevallen om oli- >

FOTO: FOTO HOLLANDE HOOGTE / AP

Olifanten in Noord-Botswana steken de hoofdweg naar Zambia over.

fanten die landbouwgewassen vernielden en 119 leeuwen die vee doodden.’

TEN EINDE RAAD

Bescherming van het wild heeft hoge prioriteit in Botswana. Het leger treedt hardhandig op tegen stroperij. Bovendien heeft president Ian Khama mede onder druk van de internationale opinie de trofeejacht door toeristen verboden. ‘Die leverde wel miljoenen per jaar op, waar ook de bevolking van mee profiteerde’, aldus Van der Sluis. ‘Door het verbod hebben de bewoners van het Chobe District – enkele tienduizenden men-

hyena’s. Mensen zijn vaak ten einde raad.’ Die toegenomen spanning is de Chobe Land Board een doorn in het oog. De ontwikkelingsorganisatie van de Verenigde Naties UNDP die de wildparken in het noorden van Botswana ondersteunt, schreef daarom een tender uit voor het opstellen van een landgebruiksplan dat het samenleven van mens en dier reguleert, maar dat ook andere belangen zoals de ontwikkeling van het toerisme en de landbouw in goede banen leidt. Landschapsecoloog Van der Sluis en vegetatie-ecoloog Elmar Veenendaal – beiden woonden jaren in het land – kregen eind

‘In de landgebruiksplanning wordt vaak vanuit één sector geredeneerd, bosbouw of toerisme bijvoorbeeld’, aldus Van der Sluis. ‘In Wageningen kiezen we voor een brede aanpak, om kennis over het landschap en de mensen te integreren, stakeholders te betrekken en verschillende belangen af te wegen. De centrale vraag was: hoe kan het toerisme op een duurzame manier groeien, kunnen meer mensen daarvan profiteren én blijft de natuur beschermd?’

Hoewel de diamantmijnen voor Botswana voorlopig nog de belangrijkste bron van inkomsten vormen, is toerisme een goede tweede. Zeker het Chobe District – 23 duizend vierkante kilometer, voor twee derde natuurpark en beschermd bosgebied – is sterk afhankelijk van buitenlandse gasten. Mijnbouw komt in deze regio niet voor.

‘Rond natuurparken ontstaan meer en meer conflicten tussen mens en dier’

sen – minder inkomsten. Terwijl aan de andere kant het aantal incidenten toeneemt, bijvoorbeeld olifantenkuddes of buffels die de maïs, gierst en bonen vertrappen of grazend vee dat ten prooi valt aan leeuwen en

2016 de opdracht om dit plan te schrijven. Daarvoor stelden zij een multidisciplinair team samen van elf mensen: Wageningers, deskundigen van de Universiteit van Botswana en lokale experts.

ZONERING INSTELLEN

Het landgebruiksplan dat Van der Sluis en Veenendaal samen met hun collega’s opstelden, biedt een ruimtelijke zonering: waar kan het toerisme groeien, welke gebieden moeten open blijven voor de dieren en waar krijgt de landbouw meer kansen. Dit plan geeft de Chobe Land Board een richtlijn in handen om vergunningaanvragen voor landgebruik te beoordelen.

Zo stelt het plan bijvoorbeeld grenzen aan de ontwikkeling van Pandamatenga, een groot-schalig landbouwgebied, ook wel de ‘broodmand van Botswana’ genoemd. Uitbreiding van dit akkerbouwgebied is een nationale prioriteit. Dat kan ook prima, maar alleen in westelijke richting; niet naar het noorden, vinden de onderzoekers. Daar is ruimte nodig om een natuurcorridor in stand te houden voor wildtrek op en neer naar Zimbabwe. Akkerbouw daar zou ook de hydrologie in een cruciale vallei onherstelbaar verstoren, concludeerde het onderzoeksteam.

Het landgebruiksplan is echter meer dan een streekplan waar per kaartvlak staat aangegeven wat wel en wat vooral niet mag. De auteurs schetsen ook kansen voor de lokale bevolking om een belangrijkere rol te spelen in de toerismesector. Zo kan het toerisme meer worden gespreid. Het merendeel van de lodges ligt in het noorden rond de hoofdplaats Kasane; er is ruimte voor wat nieuwe hotels of kampen meer in het binnenland. Ook propageert het plan kleinschalige irrigatie voor tuinbouwproducten. De koks in de lodges zitten te springen om verse producten; groenten leveren dan ook veel meer op dan de traditionele maïs. Om te voorkomen dat de olifanten ook op deze akkertjes huishouden, moeten de boeren de kans krijgen hekken aan te leggen. Ook moet er een soepeler schaderegeling komen voor schade door wilde dieren.

KLEINSCHALIG TOERISME

De grootste verandering is echter het aanboren van een ander marktsegment. In het landgebruiksplan wijzen de opstellers gebieden met kleine dorpen aan voor kleinschalig toerisme waar de lokale bevolking meer van profiteert. ‘De focus ligt momenteel op high end tourism’, aldus Van der Sluis. ‘Luxe verblijven met prijzen die oplopen tot 2000 dollar per nacht. Om een dergelijk hotel te runnen, heb je investeerders en opgeleid personeel van elders nodig. Maar je kunt ook denken aan simpeler accommodaties, gerund door een lokale gemeenschap. Momenteel overheerst de gedachte dat een verblijf voor westerlingen super chic moet

zijn. Maar er is óók een markt voor kleinschaliger en goedkoper. Toeristische organisaties en safaribedrijven bevestigen dat. Dan valt te denken aan het verhuren van een paar huisjes met uitzicht over de rivier voor 50 dollar per nacht, of het inrichten van camperplekken voor rondreizende Zuid-Afrikanen in de kleinere dorpen op tientallen kilometers van Kasane. Dat gebeurt nu al mondjesmaat, en dat kan meer gestimuleerd worden. Dan pikt de lokale bevolking weer een graantje mee van het toerisme en dus indirect van de vele olifanten, én het toerisme wordt meer gespreid.’

JACHT

Wordt het ook niet tijd om de jacht te heropenen? ‘Je ziet dat de grote bomen langs de rivier zijn verdwenen en de oevers er steeds afgetrapter uitzien, maar er is in Chobe nog niet echt sprake van erosie’, aldus Van der Sluis. ‘Jagen ligt uiterst gevoelig in Botswana; we geven het als optie, maar dat is primair een politieke beslissing.’

De opstellers van het landgebruiksplan maken zich geen zorgen dat hun rapport onderin een la verdwijnt. ‘Dit voorjaar heb ik ons plan gepresenteerd voor 25 mensen van uiteenlopende overheidsorganisaties en ngo’s’, vertelt Van der Sluis. ‘Die reageerden enthousiast. Voor de Chobe Land Board en het provinciebestuur is het zonneklaar dat er iets moet gebeuren. Dat de bevolking niet alleen de lasten moet ondervinden van de vele dieren, maar ook de lusten van het toerisme. Natuurlijk weet ik niet wat er achter de schermen speelt, maar Botswana is een goed georganiseerd land met een prima reputatie; het wordt niet voor niks het Zwitserland van Afrika genoemd. Bovendien verwacht ik dat de UNDP bereid is om nieuwe ontwikkelingen te ondersteunen.’ ■

www.wur.nl/landgebruik-botswana

FOTO GETTY